

УДК 338.43:637.5

**Абрамик М І. канд. с.-г. наук,
Прикарпатська державна сільськогосподарська дослідна станція
Інституту сільського господарства Карпатського регіону НААН**

**СПОЖИВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДУКЦІЄЮ
ТВАРИННОГО ПОХОДЖЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В
КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГАЛУЗІ**

В статті охарактеризовано динаміку балансу м'яса та м'ясних продуктів, а також проаналізовано аналіз видового балансу м'яса в розрізі за основними його видами. Здійснено аналіз динаміки балансу молока та молочних продуктів, а також яєць та яєчних продуктів. Автором визначено індекси виробництва основних видів продукції тваринництва, зокрема м'яса (у забійній вазі), молока, яйця, вовни, меду по всіх категоріях господарств, а також у їх розрізі: господарств населення та сільськогосподарських підприємств.

Охарактеризовано генетичний і фактичний потенціал сільськогосподарських тварин і птиці в Україні.

Ключові слова: споживання, продукція тваринництва, ефективність.

Постановка проблеми. Забезпечення продовольчою продукцією населення України - основне завдання розвитку АПК і його переробних галузей. Тому галузевий розвиток виробництва продовольчої продукції в Україні тісно пов'язаний з ґрунтово-кліматичними умовами вирощування як рослинництва, так і тваринництва зокрема.

Виробництво продукції тваринництва за останні роки змінило свою спеціалізацію щодо організаційно-технологічних умов функціонування. В зв'язку з цим, виробництво продукції тваринного походження зосереджено переважно в індивідуальному секторі господарств населення. Тут є багато позитивних і негативних сторін щодо технології утримання, розмірів господарств, і, нарешті, якості одержуваної продукції. Більшість крупних тваринницьких ферм розформовані на дрібніші, а той взагалі багато сільськогосподарських підприємств відмовилися від розвитку даної галузі. Тому робота вчених і практиків має бути спрямована як в напрямку удосконалення організації не тільки утримання, що включає механізацію і автоматизацію всіх виробничих процесів, але й рекомендувати шляхи підвищення продуктивності тварин в процесі скорочення поголів'я тварин і заміни його більш якісними по своїй продуктивності породами. Це призведе не тільки до зниження грошово-матеріальних витрат на утримання одного скотомісця, а й забезпечить якісне відтворення стада, що дасть змогу одержувати значно більшу кількість продукції, ніж в даний час має Україна, і її окремі підприємства. Як показують показники останніх даних, Україна стовідсотково забезпечує населення своїми м'ясо-молочними та яєчними продуктами, але цього недостатньо, так як можливості, згідно досліджень вчених, є значно вищі. Разом з тим, досвід інших економічно розвинутих країн підтверджує, що результативність ведення тваринництва повинно супроводжуватися інтенсивними методами утримання, підвищенням продуктивності за рахунок якісного відтворення стада. Це ж саме стосується і вирощування тварин на м'ясо (зокрема м'ясного скотарства, вівчарства, вирощування курей на м'ясо). Проте не слід забувати, що в структурі собівартості вартість кормів вище 50%, що слід враховувати займаючись розвитком даної галузі.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Питання, присвячені аналізу розвитку та споживання продукції тваринного походження, є об'єктом дослідження та вивчення багатьох економістів -

аграрників. Серед них важливе значення мають наукові доробки відомих вчених, зокрема: Ю. О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка, С.П. Азізова, В.І. Бойка, В.В. Бовсуновського та ряду інших вчених-економістів. Разом з тим, важливого значення набуває проблема щодо аналізу напрямів і шляхів забезпечення виробництва та споживання продуктів тваринного походження населення держави в умовах занедбання племінної справи в державі з однієї сторони і різке падіння купівельної спроможності населення з іншої, що і є об'єктом даного дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є здійснення аналізу щодо споживання та забезпечення продукцією тваринного походження населення України й аналіз функціонування племінної роботи в галузі.

Виклад основного матеріалу досліджень. Споживання м'яса та м'ясних продуктів є необхідним для кожної особи в Україні за вимогами Міністерства охорони здоров'я і структури раціону населення. В більшій кількості Україна виробляє м'ясо та м'ясні продукти для власного населення, так як м'ясне скотарство, свинарство і птахівництво розвиваються стосовно наявних умов і відповідних можливостей галузі.

Разом з тим в останнє десятиріччя мало місце скорочення кількості поголів'я м'ясної худоби і свиней в колективних сільськогосподарських підприємствах і більш інтенсивніше цей розвиток перенесено на приватні індивідуальні господарства. Так, в таблиці 1. виробництво м'яса та м'ясних продуктів за досліджуваний період збільшилося, проте даний обсяг ще не повністю забезпечує необхідні норми споживання згідно рекомендацій МОЗ, особливо як видно з даних таблиці 2. не вистарчає м'ясних продуктів свинарства і телятини.

Таблиця 1.

Динаміка балансу м'яса та м'ясних продуктів у 2011-2013 рр.

(за календарний рік; тис. тонн)

Показники	Роки			2013 в % до 2011
	2011	2012	2013	
Виробництво	2144	2210	2389	111,4
Зміни запасів на кінець року	-37	23	-20	+17,0 в.п.
Імпорт	244	423	332	136,1
Усього ресурсів	2425	2610	2741	113,0
Експорт	79	125	182	230,4
Витрачено на нехарчові цілі	7	7	9	128,6
Фон споживання - всього	2339	2478	2550	109,0
- у розрахунку на одну особу	51,2	54,4	56,1	109,6

* складено на основі даних Державного комітету статистики України [2]

Зміна запасів на кінець року є від'ємним, що свідчить про їх нестачу на кінець року. В результаті нестача м'яса покривається імпортною продукцією, а також має місце і інша сторона даного питання, де потреба раціону не забезпечується внаслідок високих цін і низьку платоспроможність низькооплачуваних громадян і пенсіонерів.

Таблиця 2.

Аналіз видового балансу м'яса в розрізі за основними його видами
у 2013 році

(за календарний рік; тис. тонн)

Показники	Види м'ясної продукції:				
	М'ясо - всього	у тому числі:			
		Яловичина	Свинина	М'ясо птиці	Інші види м'яса
Виробництво	2389	428	748	1168	45
Імпорт	332	19	234	74	5
Усього ресурсів	2741	448	985	1258	50
Експорт	182	27	8	146	1
Витрачено на нехарчові цілі	9	1	2	4	2
Фон споживання - всього	2550	420	975	1108	47
- у розрахунку на одну особу	56,1	9,2	21,5	24,4	1,0

* складено на основі даних Державного комітету статистики України [2]

Економічна криза в Україні для більшості громадян зробила недоступним споживання м'яса не тільки через його нестачу виробництва, а й через низьку платоспроможність більшої кількості населення України. Тому рекомендовані норми штучно не виконуватимуться, через відмову від споживання м'яса та м'ясних продуктів більшістю населення України внаслідок бідності, а, отже, нестачі грошових коштів. Таким чином, не забезпеченість населення м'ясом та м'ясними продуктами, згідно рекомендованих норм МОЗ, має місце через низький матеріальний рівень більшої кількості населення України, де фізіологічні потреби більшості людей покриваються продуктами меншої харчової цінності.

Більш позитивна ситуація із продуктами харчування є в молочному скотарстві. Виробництво молока за досліджуваний період покриває потребу в харчуванні населення України, хоч одержана продукція молочного стада не відповідає можливостям щодо її кількості і якості.

Так, аналізуючи зміну запасів молока та молочних продуктів на кінець року за 2011 - 2013 роки ситуація є позитивною у 2012 році, за винятком 2011 і 2013 років (табл.3.).

Таблиця 3.

Динаміка балансу молока та молочних продуктів у 2011-2013 роках
(за календарний рік; тис. тонн)

Показники	Роки			2014 в % до 2012
	2011	2012	2013	
Виробництво	11086	11378	11488	103,6
Зміна запасів на кінець року	-9	90	-45	-36 в.п.
Імпорт	257	410	548	213,2
Усього ресурсів	11352	11698	12081	106,4
Експорт	964	820	769	79,8
Витрачено на нехарчові цілі	1020	1072	1252	122,7
Втрати	5	5	10	200,0
Фонд споживання - всього	9363	9797	10050	107,3
- у розрахунку на одну особу	204,9	214,9	220,9	107,8

* складено на основі даних Державного комітету статистики України [2]

Імпортуються окремі молочні вироби, яких недостатньо в Україні і здійснюється також помітний експорт даної продукції. Згідно рекомендаційних норм МОЗ , молоком і молочними продуктами населення України забезпечене за винятком окремих видів твердих сирів та масла, а також окремим верствам населення є недоступними ці продукти через їх високу вартість.

Молочна галузь як і м'ясопродуктова, потребує удосконалення і поглиблення розвитку в різних її напрямках: технологічних, кормових, селекційно-плеєнних. Молокопродуктова галузь, як і попередня, потребує удосконалення і певних напрацювань в покращенні породності стада, що підвищить його продуктивність, якісної переробки, де відповідна продуктивність відповідатиме світовим стандартним зразкам.

Це дало б можливість Україні не тільки задовольняти потреби в споживанні тваринницької продукції в достатній кількості і відповідній якості, а й зробити її доступною відносно купівельної спроможності населення, так як інтенсивні методи ведення скотарства підвищують продуктивність стада і знижують собівартість одного центнера продукції..

Такий напрям розвитку тваринництва дозволить упевнено конкурувати Україні на ринку молочної та м'ясної продукції на світовому рівні, що в умовах становлення економіки України є дуже важливим і необхідним.

Виробництво курячих яєць за досліджуваний період залишається майже незмінним, а запасів даного продукту на кінець року майже немає. Разом з тим, за період 2011-2013 роки Україна здійснює імпорту курячих яєць, але в значно меншій кількості, ніж експортує (табл. 4.)

Таблиця 4.

Динаміка балансу яєць (включаючи яйцепродукти) в Україні у 2011-2013 роках

(за календарний рік; тис. тонн)

Показники	Роки			2014 в % до 2012
	2011	2012	2013	
Виробництво	2210	2389	2360	106,5
Зміни запасів на кінець року	23	-20	-18	
Імпорт	423	332	201	
Усього ресурсів	2610	2741	2579	
Експорт	125	182	218	
Витрачено на нехарчові цілі	7	9	8	114,2
Фон споживання - всього	2478	2550	2325	93,8
- у розрахунку на одну особу	54,4	56,1	54,1	99,4

* складено на основі даних Державного комітету статистики України[2]

Це свідчить про достатню забезпеченість цим продуктом населення України, так як фонд споживання на одну особу відповідає рекомендованим нормам. Забезпеченість курячими яйцями згідно рекомендованих норм МОЗ пояснюється ще й тим, що ця продукція доступна в ціновому еквіваленті навіть для бідних верств населення, а в сільській місцевості майже кожний двір має в своїй власності кури і іншу свійську птицю, тому наявність і забезпечення її споживання цих видів продуктів не мають різких відхилень. Таким чином, згідно поданих показників, Україна має всі можливості виробляти власну продукцію тваринного походження для забезпечення харчового раціону свого населення, проте наявність у відхиленні норм споживання продукції тваринного походження полягає не стільки в нестачі її виробництва, як в недоступності її придбання через високі ціни і низький матеріальний стан більшості населення України (70%).

Важливим показником ефективності продукції тваринництва є динаміка індексів виробництва її по окремих її видах. Так, починаючи з 2008 року зростає індекс виробництва яєць та м'яса по всіх видах формувань сільськогосподарських підприємств (табл.5.).

Динаміка індексів виробництва продукції тваринництва
у 2008-2013 роках

Показники	Роки				
	2009 до 2008	2010 до 2009	2011 до 2010	2012 до 2011	2013 до 2012
По всіх сільськогосподарських підприємствах					
М'ясо (у забійній вазі)	100,6	107,4	104,1	103,1	108,1
Молоко	98,7	96,9	98,6	102,6	101,0
Яйця	106,4	107,2	109,6	102,3	102,6
Вовна	109,5	102,0	92,1	96,1	94,5
Мед	98,9	95,8	99,2	99,7	105,1
Сільськогосподарські підприємства					
М'ясо (у забійній вазі)	105,6	109,7	107,1	104,6	113,4
Молоко	107,0	99,1	110,7	100,3	101,9
Яйця	109,3	110,7	114,5	102,0	102,1
Вовна	103,8	84,5	89,9	85,9	84,5
Мед	94,2	90,1	92,3	94,7	93,4
Господарства населення					
М'ясо (у забійній вазі)	95,3	104,7	100,4	101,1	101,0
Молоко	96,9	96,4	97,9	100,0	100,7
Яйця	102,5	102,3	102,2	102,6	103,5
Вовна	111,0	106,5	92,6	98,1	96,3
Мед	99,1	95,8	99,4	99,9	105,3

* складено на основі даних Державного комітету статистики України[6]

Виробництво молока починає зростати тільки з 2012 року, вовни - з 2011 по 2010 роки, меду - з 2013 року. Дещо краща ситуація в сільськогосподарських підприємствах. Виробництво м'яса і яєць з кожним роком зростає, а виробництво меду і вовни залишається нижчим ніж в попередні роки. Щодо господарств населення, то виробництво м'яса майже не змінюється, молока - з кожним роком зменшується, вовна і мед зазнають незначних коливань по роках. В загальному висновку слід відмітити, що проблеми виробництва тваринницької продукції за досліджуваний період мають місце, і вирішувати їх потрібно комплексно та системно. Основне місце має посідати впровадження новітніх науково-обґрунтованих технологій утримання всіх видів тварин і птиці. Основним і невід'ємним компонентом при всьому цьому має бути раціональна система годівлі, яка включає всі види кормів в певних співвідношеннях для кожного виду тварин. Дотримуючись вимог технологій і годівлі можна наблизити продуктивність тваринництва до потенційних можливостей, що

значно підвищить як виробництво, так і ефективність утримання його по всіх аналізуючих періодах. Це і є головним завданням галузі на сьогоднішній період і на перспективу. Рівень генетичної потенційної продуктивності сільськогосподарських тварин - це важливий фактор, до якого прагнуть в практичній діяльності йти всі виробничники, займаючись цими видами діяльності. Генетичний рівень продуктивності сільськогосподарських тварин допомагає орієнтуватися в практичній діяльності на можливі досягнення в дальнійшій роботі. Так, якщо в фактичних умовах утримання бройлерів досягнуто 361 грам середньодобового приросту, то можливість одержання потенційного приросту в належних умовах може бути 750 г. (табл. 6.).

Таблиця 6.

Реалізація генетичного потенціалу сільськогосподарських тварин і птиці в середньому за 2009-2013 роки

Показники	Потенціал		Частка реалізації генетичного потенціалу сільськогосподарських тварин і птиці, %
	Генетичний	Фактичний	
Прирости живої маси на вирощуванні та відгодівлі, грам/ добу	52	40	76,9
Бройлери, грам/ добу	750	361	48,1
Свині, грам / добу	850	449	52,8
Велика рогата худоба грам / добу	7000	4125	58,9
Настриг вовни з вівці, кг	7	3,5	50,0

* складено на основі даних Державного комітету статистики України[6]

Це є великим резервом для перспективного удосконалення утримання бройлерів. Така ситуація стосується при відгодівлі свиней, великої рогатої худоби і овець. Продуктивність цих видів тварин в практичній діяльності використовується наполовину можливої потенційної. В зв'язку з цим спеціалізуючись на відповідних видах діяльності по утриманню сільськогосподарських тварин, потрібно дотримуватися норм і систем утримання сільськогосподарських тварин. Наслідком будуть додаткові витрати матеріально-грошових коштів, але продуктивність тварин буде випереджаючим ефективним показником не тільки в додатковому одержанні продукції, а й в головному - в зниженні собівартості одиниці продукції. Отже, досягнення потенційної продуктивності сільськогосподарських тварин - запорука ефективності виробництва всієї сільськогосподарської продукції тваринництва.

Висновки та перспективи розвідок в даному напрямку Таким чином, підвищення продуктивності - основний напрям вирішення

повноцінного забезпечення і харчування населення України і здійснення його має відбуватися комплексно і системно, враховуючи як наукові пропозиції так і досвід даної роботи інших країн. Звичайно, це процес тривалий і витратний щодо ресурсів, але в кінцевому підсумку одержаний ефект в цілому випереджатиме витрати виробництва.

Бібліографічний список: 1. Азізов С. П. Деякі питання організації та підвищення ефективності тваринництва / С. П. Азізов // Економіка АПК. – 2011. – № 4. – С. 12-15. 2. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України: Статистичний щорічник [заред. Н.С. Власенко]. – К.: Державна служба статистики, 2013. – 56 с. 3. Бовсуновський В.В. Особливості розвитку ринку продукції тваринництва в Україні / В.В. Бовсуновський // Науковотехнічний бюлетень ІТ НААН - 2012. - № 108. - С. 29- 36. 4. Бойко В. І. Ринок м'яса: світові тенденції регіонального розвитку виробництва / В.І. Бойко, Л. В. Мамчур // Економіка АПК. – 2011. - № 1. – С. 145-148. 5. Лихопій В.І. Шляхи підвищення конкурентоспроможності виробництва продукції тваринництва аграрних підприємств / В. І. Лихопій // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Вип. 3. – Т. 2. Економічні науки. – Полтава: ПДАА. – 2011. – С. 311-314. 6. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> 7. Продовольчий комплекс України: стан і перспективи розвитку / Л.В.Дейнеко, А.О.Коваленко, П.І.Коренюк, Е.І.Шелудько; Заред. Б.М.Данилишина. - К.: Наук. Думка. - 2007. - 276с. 8. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України/ [Жаліла Я.А., Собкевич О. В., Русан В. М. та ін.]; за ред. Жаліла Я.А.. - К.: НІСД, 2011. - 39 с. 9. Сахацький М. П. Проблемивідродження сільського господарства: монографія / М. П. Сахацький – К.: ІАЕУААН, 2000. – 304 с. 10. Сегеда С. А. Оцінка споживання основних продовольчих продуктів в Україні / С.А. Сегеда // Збірник наукових праць ВНАУ. – 2012. – №3 (69). – С. 195-199. 11. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка - К.: ННЦІАЕ, 2012. — 182 с.

Абрамик М. И. Потребления и обеспечение продукции животного происхождения населения украинцев в контексте повышения эффективности отрасли. В статье охарактеризованы динамику баланса мяса и мясных продуктов, а также проанализированы анализ видового баланса мяса в разрезе по основным его видам. Осуществлён анализ динамики баланса молока и молочных продуктов, а также яиц и яичных продуктов. Автором определены индексы производства основных видов

продукции животноводства, в частности мяса (в убойном весе), молока, яйца, шерсти, мёда во всех категориях хозяйств, а также в их разрезе: хозяйств населения и сельскохозяйственных предприятий. Охарактеризованы генетический и фактический потенциал сельскохозяйственных животных и птицы в Украине.

Ключевые слова: потребление, продукция животноводства, эффективность.

Abramyk M.I. Consumption and software animal products ukraiyinu population increase the efficiency of context. Ensure food products of the population of Ukraine - the main task of the development of the agricultural sector and its processing industries. Therefore, the branch development of the production of food products in Ukraine is closely connected with the soil-climatic conditions of cultivation of both crop and livestock production in particular.

The majority of large livestock farms disbanded into smaller, and sometimes even a lot of agricultural companies abandoned the development of this industry. Therefore, the work of scholars and practitioners should be directed towards improving not only content, including mechanization and automation of all production processes, but also to recommend ways of improving the productivity of animals in the process of reducing the number of animals and replacing it with a higher quality in terms of performance breeds. This will not only reduce the monetary cost of maintaining one scotoma, but will also provide high-quality reproduction of the herd that will allow you to obtain considerably more products than it currently is Ukraine, and of its individual enterprises. The article describes the dynamics of the balance of meat and meat products, and analyzes the analysis of specific balance of meat in terms of the major species. The analysis of the dynamics of balance of milk and dairy products, and eggs and egg products. The author defines the indices of production of major livestock products, particularly meat (slaughter weight), milk, eggs, wool, honey in all categories of farms, as well as in the context of: farms and agricultural enterprises. Described and the actual genetic potential of farm animals and poultry in Ukraine. In a General conclusion it should be noted that the problems of livestock production during the study period, and must be tackled comprehensively and systematically.

This is the main task of the sector today and in the future. The level of genetic potential of efficiency of agricultural animals is an important factor, which tend in practice to go all production workers engaged in these activities. Genetic the level of productivity of farm animals helps to focus in practice on the possible achievements in dalness work. Thus, increased productivity is the main direction of solution of full provision and supply of the population of Ukraine and its implementation must happen comprehensively and systematically, including both research proposals and the experience of other countries. Of course, this process is lengthy and resource-intensive, but in the end the effect as a whole will outpace the cost of production.

Key words: consumption, animal production, effectiveness.